

Zvonko Karanović

**Tri
slike
pobede**

— Laguna —

Copyright © Zvonko Karanović

Copyright © 2009 ovog izdanja LAGUNA

BIBLIOTEKA
MERIDIJAN

Knjiga 21

*Aleksu, Gavri, Zerkmanu, Velji, Dragsiju, Guliju,
Vladi... i ostalim promoterima zdravog razuma u
prestonici Ništavila*

Svi događaji i likovi, kao i raspored reči, tačaka i zareza u ovom romanu plod su piščeve mašte.

Sadržaj

Prvi deo: Blato	11
Drugi deo: U prestonici ništavila	103
Treći deo: Na putu	199

*Potreban je ceo život da shvatiš ko si,
a i tada možeš da pogrešiš.*

(Kormak Makarti, Nema zemlje za starce)

PRVIDEO
BLATO

1.

Ubeđivao sam sebe da je dobro što sam iskusio rat. Rat jasno pokaže čoveku da je sam i da nije ništa drugo do ono što nosi u sebi. Iz tog suočenja čovek uvek izađe jači. Shvati da je svet okrenut borbi, a ne uživanju. Pred uveličavajućim ogledalom smrti ukaže se ogoljen životinjski karakter ljudi. Taj prizor probudi čoveka. Velika je pobeda prestati biti naivan.

Držao sam se za stranicu kamiona koji se ljuljao i tresao na izlokanom putu. Prikačeni radari kloparali su na začelju kolone, prašina koja se podizala mutila je vazduh i ulazila u oči i usta. Vozio sam se s još trinaestoricom preplašenih rezervista, zgrčenih u mislima. Na licima sam im jasno video da traže Boga jer sam ga i sâm tražio. Herojske, muževne poze ratnika, patriota koji se žrtvuju za otadžbinu, plemenitost borbe za uzvišene ciljeve društva, otpale su usput kao lažni kristalni ukrasi sa lusteru u sobi koja podrhtava od tovara bombi. Tog 8. maja 1999. moj um je uzalud pokušavao da pobjegne od užasa koji je narastao u meni.

Ulazili smo u albansko selo. Kolenima sam stezao pušku i jedva disao od vreline pod ceradom kada se kamion zastavio u nekom dvorištu. Čim je vozač ugasio motor, iskočio sam i osvrnuo se. Velika rupa u ogradi kroz koju smo prošli, napravljena ručnim bacačem, ličila je na razjapljena usta bez zuba i gornje vilice. Prostrano travnato dvorište opasano visokim zidovima od cigle podsećalo je na utvrđenje. Na sredini zelene travnate površine uzdizala se bela trospratnica. Nalik na dečje crteže, taj nestvarni prizor dopunjavalo je svetloplavo nebo bez ijednog oblačka. A onda je neko povikao: – Požuri! Požuri! – i svi smo potrčali.

Drvenim stepeništem uleteo sam u kuću. Dragsi me je, teško dišući, u stopu pratio. Popeli smo se na drugi sprat, otvorili nekoliko soba i zauzeli najveću. Spustio sam opremu na pod i prišao ogledalu s tamnožutim gipsanim ramom. Dok sam zagledao vrat pun sitnih bubuljica koje su izbile od znoja, Dragsi je sedeo na krevetu. U sladunjavom, ustajalom vazduhu neprovetrene spavaće sobe osećala se memla. Odmah sam počeo da kijam. Preturao sam po transportnoj vreći tražeći papirne maramice, kad je neko ušao i javio da smo slobodni do ručka, koji će biti za sat vremena. Dragsi ga je otpratio mrzovoljnim pogledom, izuo čizme i legao. Zaspao je čim mu je glava dotakla jastuk.

Skinuo sam uprtače i opasač, podvrnuo rukave na košulji i sišao u prizemlje. Prvi put u životu boravio sam u albanskoj kući. U velikoj dnevnoj sobi nalazili su se niski stočići i dva starinska kredenca sa braonkastožučkastim staklima. U jednom od njih ležale su prevrnute keramičke figurice paunova i zečeva, u drugom razbijeni šareni tanjiri. Zurio sam u ćilime i tapiserije okačene po zidovima,

u iskrzane ivice linoleuma kojim je pokriven pod. I opet sam se zapitao: Šta ja tražim ovde? Kada će sve ovo već jednom da se završi? Nalazio sam se na pogrešnom mestu, s pogrešnim ljudima, na pogrešnoj strani stvarnosti.

Izašao sam iz kuće i sklonio se u hladovinu trema. Tišina je lebdela u vazduhu: nije se čula graja dece, ni mukanje krava, ni lavež pasa. Čak ni ptice nisu pevale. Kameni bunar, štala i drvena šupa žmirkali su na suncu u dnu dvorišta. Tu pastoralnu sliku koja je ličila na džinovski fototapet kvarili su parkirani kamioni i radari. Učinilo mi se da vojna tehnika, poređana ispod nadstrešnice, nije prava, da su to samo rekviziti dovučeni za potrebe snimanja ratnog filma.

Ispušio sam cigaretu i vratio se unutra da se raspitam o tome gde smo došli i šta treba da radimo. Sve sam brzo saznao:

- nalazimo se u albanskom selu L., na Kosovu, nadomak granice sa Srbijom;
- naš glavni zadatak je straža;
- na stražu uvek idu dvojica, po rasporedu: dva sata na straži, četiri slobodno, dva sata na straži, četiri slobodno;
- selo se čuva od Albanaca koji su organizovani u paravojnu formaciju i nalaze se u šumama iznad sela; naoružani su pešadijskim naoružanjem;
- zbog njihovih snajperista boravi se isključivo po kućama;

S Dragsijem sam otišao na stražu u 22 sata. Stražarsko mesto činio je dobro zamaskirani zaklon od betonskih blokova i granja, u čijem se uglu nalazio poljski telefon.

Čim smo ostali sami, Dragsi je raskopčao kaiš, uprtače i dugmad na košulji, oslobađajući se stega koje su njegovom masivnom telu od sto trideset kilograma izazivale paniku.

Činilo se da mu je sve u životu lako: nije ga interesovao rat, nije mario za komande, voleo je da se smeje. Posegao sam za cigaretama. U desnom džepu košulje držao sam paklu nekog jeftinog duvana koji su nam kao sledovanje delili svakog drugog dana, u levom kutiju dugačkog marlboro lajta. Iako sam štedeo i razvlačio, poslednja pakla marlboro bila je pri kraju. Dragsi je sedeo na improvizovanoj klupi i u mraku pravio cigaretu od duvana za motanje. Izgledalo je kao da ga je baš briga što se nalazimo na straži na Kosovu gde svakog časa odnekud može da doleti metak.

Legao sam, zapalio marlboro i dlanom zaklanjao žar. Prišćao sam se prvih dana bombardovanja...

...Vazduh je bio zagušen bukom ratnih bubnjeva. Lokalne TV stanice su na svakih pola sata objavljivale brojeve vojnih pošta onih koji treba da se jave na mobilizaciju. Suđenja dezerterima i presude crnoberzijancima punile su stupce štampe. U takvoj napetoj atmosferi s užasom sam na televiziji pročitao broj svoje vojne pošte. Nedelju dana sam se lomio šta da radim, a onda sam se 3. aprila 1999. ipak javio vojnim vlastima. Odluka da obučen uniformu nije predstavljala izraz patriotizma već sprečavanje eventualnih komplikacija koje bi mogle da uslede.

Tog dana, kada sam krenuo od kuće, lila je kiša. Poneo sam dva boksa marlboro nadajući se da će se rat završiti dok ne popušim tih dvadeset pakli, znači, najkasnije za

dve nedelje. Telefonom sam pozvao taksi, pozdravio se sa svojom devojkom Marijanom i pošao. Zavaljen u suvozačko sedište, vozio sam se kroz opusteli grad i prolazio pored trafika ispred kojih su ljudi, bez obzira na pljusak i vazдушnu opasnost na snazi, strpljivo čekali da stignu cigarete. Stvarnost je ličila na loše filmove u kojima vojsci uvek prate kiša, nesrećne žene i snalaženje za duvan. Pomislio sam da je to što sam u rat pošao taksijem ipak bilo razbijanje nekakvog stereotipa.

Taksista je vozio brzo, pa smo začas stigli na zbornu mesto, u selo T. udaljeno petnaestak kilometara od Niša. U kući gde je bila smeštena komanda zatekao sam nekoliko rezervista. Sedeli su na klimavim drvenim stolicama blizu furune, grejali se i pili rakiju iz šoljica za kafu. Začudeno su me pogledali kad sam se pojavio obrijan i očešljan, obučen u plavu adidas jaknu, crne farmerke i adidas kožne patike.

– Kome treba da se javim? – pitao sam ih.

– Tamo dole, niz hodnik – jedan mi je rukom pokazao put. – Druga vrata s leve strane.

Ušao sam u dugačku, usku sobu gde su za stolom sedeli četni evidentičar i kapetan, verovatno komandir čete. Četa, maljavi razvodnik, imao je brkove i veliki mladež u korenu nosa. Kapetan je delovao odsutno i otupelo, kao da je popio veliku količinu tableta za smirenje. Nosio je novu opeglanu uniformu.

– Ime i prezime? – pitao je evidentičar ispred koga se nalazila otvorena ukoričena sveska.

– Đorđe Uzelać.

– Vojna pošta? VES? Čin?

– 2102/89. Nišandžija na minobacaču 120 milimetara. Desetar.

– To, burazeru! Ti nam trebaš! – neočekivano je uzviknuo, a onda se okrenuo ka kapetanu. – Evo ko će nam biti komandir odeljenja! Taman da obučava kuvare i inženjere koji su nam došli!

Kapetan ga je prekorno pogledao možda zato što je narušio ozbiljnost procedure, možda i zato što je nehotice odao da baterija kojoj sam po mobilizacijskom rasporedu pripadao još nema nišandžiju, a rat je uveliko trajao.

– Jesi li pucao iz minobacača? – pitao me je tiho kapetan.

– Jesam u vojsci, pre deset godina.

– Aha – promrmljao je.

U sobi je bilo toplo, bubnjara u uglu dobro je grejala. Nadnet nad svesku, četa je sporo upisivao moje podatke. Kapetan je prevrtao kutiju šibica u ruci i gledao kroz prozor. Na stolu pored njih nalazili su se ostaci nečijeg obroka: parče pogače, prazna konzerva sardina, ljuske od jajeta i glavica belog luka.

– Idi da zadužiš opremu – rekao mi je četa kad je završio s upisivanjem. – A posle pravac u tvoje odeljenje.

Dok sam stajao pored stola i nehotice gledao evidentičarevu svesku, primetio sam tek poneko zaokruženo ime. Odziv na mobilizaciju bio je slab kao što se i pričalo po gradu. Odmah mi je postalo jasno da sam pogrešio: mogao sam još da odugovlačim s dolaskom, možda i da se ne odazovem pozivu u rat.

Moja četa bila je zadužena za odbranu Niša u slučaju da neprijatelj pokuša da izvede kopnenu invaziju. Rutina izvršavanja svakodnevnih zadataka bila je jednostavna.

Ujutru smo se postrojavali s praznim puškama i, složno marširajući centrom sela, odlazili na zanimanje.

Kišu je brzo smenilo lepo vreme pa smo se tokom prepodneva izležavali iza ukopanog oružja u hladovini topola, a onda odlazili na ručak ponavljajući ceo postupak obrnutim redosledom. Glumili smo ozbiljnu vojsku pred zabrinutim meštanima koji su nas nudili sirom i jajima, a ponekad i kafom i kolačima.

U jedinici nije bilo profesionalnih vojnika ni oficira, a labava komanda bataljona nije nas obilazila. Činilo se da rat nema veze s nama, bezbedno smeštenim i ušuškanim u debelo pozadinsko salo. Seljaci, od kojih je moja četa uglavnom bila sastavljena, tako su se i ponašali: niko nije želeo da kopa pešadijske rovove niti da nauči kako se rukuje minobacačima.

– Zašto da se ukopavamo kad ćemo ubrzo da kapituliramo? – govorili su na zanimanju izvaljeni u travi. – Ako se NATO pojavi ovde, u selu, ja ću odmah da se predam...

– Baš me briga ako ispadnem kukavica – odobravali su im Romi, kojih je bilo pet-šest u jedinici. – Bolje pet minuta kukavica nego ceo život mrtav.

Sve je to bilo u redu. Svi smo nosili uniformu jer smo morali. Ponekad bi se neki rezervista, ponesen alkoholom, busao u grudi, psovao Zapad i veličao nepopustljivog predsednika, ali već ujutru, kada bi se rastreznio, ratna gotovost bi mu ponovo splasnula.

Od prvog dana dolaska u selo T. bio sam nervozan i razdražljiv. Priroda, selo, seljaci, oružje, vojska, predstavljali su sve što sam najviše mrzeo. Neprestano me je proganjala

greška što sam uopšte obukao uniformu. Bio sam nervozan i zbog Marijane.

Ujutru, kada bih otvorio oči, pomislio bih na nju i na to kako me je ispratila. Ja sam bio taj koji je morao u rat, a ona se brinula kako će pod uzbunom stići kod kozmetičarke, gde da nađe kornfleks i musli, kako da nabavi kremu za lice i gel za tuširanje. Noć pred moj polazak provela je plačući. Dobro sam je poznao: žalila je sebe verovatno se pitajući šta će biti s njom ako se ne vratim. Na kraju se, iscrpljena plačem, okrenula na stranu i zaspala bez pomisli na razgovor, ohrabrenje, malo nežnosti pred moj polazak u rat. Te noći dugo nisam mogao da zaspim. Slušao sam kišu kako zasipa spuštene roletne, i tražio razloge zbog kojih sam i dalje s njom. Želeo sam statusni simbol? Devojku visoku 180 centimetara? Manekenku? Onda mi tako i treba. Sutradan, kad sam ustao, gorčina s kojom sam legao postala je još veća. Istuširao sam se, preko volje se pozdravio s Marijanom i otišao.

U civilstvu sam kasno odlazio na spavanje, pa je povečerje u 20 sati bila neka vrsta crnohumorne šale za moje telo. Jedne od prvih večeri sam, u očajničkom pokušaju da uspavam nerve, kupio od meštana balon vina ne bih li sebi pribavio bar malo sna. U prostranom hodniku nezavršene kuće u kojoj smo bili smešteni, seo sam i počeo da pijem. Vino je bilo kiselo i tanko, ali me je, s obzirom na to da sam bio gladan, brzo uhvatilo. Nešto pre toga prosuo sam punu porciju bljutavih i raskuvanih makarona koje su nam dali za večeru.

Drugi vojnici su uveliko spavali, a ja sam sedeo ispred spavaonice u društvu stražara koji je napustio stražarsko

mesto zarad nekoliko čaša alkohola, i još trojice rezervista što su nam se u međuvremenu pridružili.

– Do bombardovanja uopšte nije moralo da dođe... – glasno sam komentarisao. – Ludaci koji vode zemlju nisu smeli da se sukobe sa šeststo puta jačim neprijateljem.

Stražar, koji je od sve četvorice bio najrečitiji, želeo je da mi *objasni* situaciju:

– A šta ti hoćeš? Da dođe Amerikanac da ti komanduje?

– Neću, samo kažem da je problem po svaku cenu morao da se reši mirnim putem – pokušavao sam da razjasnim stvari.

Stražar me uopšte nije slušao ili nije želeo da me čuje. Kao pokvarena traka, ponavljao je zvanične državne stavove. Ostala trojica su mu klimanjem glave davali za pravo. Nervirao sam se. Sedeo sam na promaji u društvu nekih nepoznatih ljudi koji su nepozvani zaseli za moj sto, pili mi vino i maltretirali me.

Pokušao sam još jednom da im pojasnim:

– Ne odobravam bombardovanje, ali...

– I ti bi pustio da *NATO* dođe ovde i napravi vojne baze?! – stražar mi je upao u reč grdno se iščuđavajući.

– Kakav si ti to Srbin?!

Skočio sam sa stolice.

– Slušaj, ti! – uneo sam mu se u lice. – Ko si ti da me prozivaš?

Neočekivano je ustuknuo. Okrenuo sam se ostaloj trojici.

– Kurčite se pijani, a kad zagusti, prvi ćete da se predate. To je vaš patriotizam!

Sva četvorica su me zbunjeno gledala dok sam prosipao po podu ono što je preostalo u balonu.

– Kupite svoje piće, sa mnom više nećete da pijete – rekao sam.

Prazan balon sam bacio u ćošak, okrenuo se i otišao u spavaonicu. Ispratili su me začuđenim pogledima.

Sutradan sam se loše osećao. Bolela me je glava od jeftinog vina, bio sam kivan na sebe što sam uopšte dozvolio da sa seljacima sedim i pijem. Odlučio sam da odstupim dva koraka dublje u sebe i budem na distanci sa svima. Nadao sam se da neću morati još dugo da ih gledam.

2.

Sedeo sam u selu T. i čekao da se završi rat. Nisam imao šta pametnije da radim, pa sam se prepustio proučavanju novog okruženja. Tako sam primetio da su nam na Veliki petak, danu najstrožeg posta za hrišćanske vernike, za doručak dali kobasice. Komunizam je već desetak godina zvanično bio mrtav, ali neko je iz vojnog vrha i dalje vodio rat protiv Crkve. Možda se to moglo opravdati činjenicom da je u ratu važno imati bilo šta za jelo, ali začudilo me je licemerje seljaka. Iako su se svi odreda predstavljali kao veliki pravoslavci, neumorno se krstili i kleli u Oca, Sina i Svetoga duha, nijedan nije odbio obrok. Halapljivo su gutali kobasice tražeći još. Sveto trojstvo na nebu nije ih interesovalo. Meso u tanjiru, meso u gaćama, meso u grudnjaku – to je bilo jedino sveto trojstvo koje su poštovali. Opsednutost veličinom polnih organa i neprestani grabež za veći komad mesa svakodnevno su to potvrđivali.

Pokušavajući da nečim zaokupim pažnju, često sam posmatrao dvojicu rezervista koji su se svakog popodneva

izdvajali u dnu jednog dvorišta i sparingovali. Prvi od njih dvojice, mladić okruglog lica s kojeg nikad nije silazio osmeh, služio se aikidom, dok se drugi, ošišan do glave i s tetovažom zmaja koja mu se protezala preko celih grudi, služio kombinacijom svih borilačkih stilova. Toliko su odu darali od ostalih da sam od početka pomišljao da se upoznam s njima ne bih li sebi pribavio kakvo-takvo društvo, ali oni su pripadali drugom vođu i spavali u kući na suprotnom kraju sela. Sretali smo se samo na postrojavanjima.

A onda je u jedinicu došao Dragsi, koga su usled nedostatka ljudstva rasporedili u moje odeljenje. Već su na prvom postrojavanju svi zapamtili njegovu imponantnu fizičku pojavu. Taj crnopusi ogromni tridesetogodišnjak, s rukama išaranim mnogobrojnim ožiljcima od noža i ugašenih cigareta, došao je u stroj neobrijan, razdrljen i bez uprtača. Starešine, koji su i sami bili rezervisti, nisu smele da mu naredi da se bar malo upristoji. Zakon jačeg je i u vojsci funkcionisao bez greške. Možda zato što sam ga nekoliko dana obučavao da rukuje minobacačem, pa je bio upućen na mene, možda zato što sam iza njegove zastrašujuće spoljašnjosti otkrio vedar duh – brzo smo se zbližili. On je odnekud poznao tetoviranog ćelavca Gulija, koji se nije odvajao od Vlade, nasmejanog aikido momka, pa sam nenadano dobio društvo u kojem mi je vreme brzo prolazilo.

Dragsi nije mario za vojsku, još manje za pravila. Išao je raspertlan i raskopčan, često u prljavobelom duksu na kome je crvenim slovima pisalo USA. U civilstvu je živeo od preprodaje polovnih automobila, uglavnom isluženih mercedesa dizelaša, kojima je po potrebi falsifikovao ispra-

ve i prekucavao brojeve motora i šasija. Uprkos strogoj zabrani korišćenja privatnih vozila u ratu, Dragsi je odmah dovezao svoj dvadeset godina star neregistrovani mercedes 200D. U našem selu nije postojala prodavnica, pa je taj auto služio za odlazak u susedno selo radi nabavke piva bez koga Dragsi nije mogao, a povremeno i za obilazak okoline. Kako smo u četi ponekad priređivali gozbe, Dragsija, Vladu, Gulija i mene odredili su da u okolnim selima kupujemo vino i mlade jaganjce i, naravno, obnavljamo zalihe piva.

Naše šetkanje kolima i komotno ponašanje, koje su se starešine pravile da ne vide, naročito je išlo na živce poručniku Draganu Jovanoviću. Nije imao nadimak, pa smo ga interno prozvali Banderaš jer je u civilstvu radio u pošti kao monter zadužen za postavljanje bandera. Bio je to plavokosi nepoverljivi seljak u kasnim tridesetim, sitnih vodnjikavih očiju, usađenih ispod niskog čela. Njegova prekomerna debljina i veliki trbuh beznadežno su mu ruinirali autoritet starešine, te ga niko nije shvatao ozbiljno. Međutim, kada je komandir čete kapetan Dinić samoinicijativno odlučio da više ne učestvuje u ratu, situacija se promenila. Kapetan, za koga se od početka videlo da je čudak, doveo je svoju ženu da žive u selu. Pre nego što je odlučio da se zatvori s njom u kuću i nikud ne izlazi, nekoliko puta smo ga videli kako zamišljen po celi dan sedi u dvorištu u svilenom kimonu i frotirskim papučama. Svima je postalo jasno da ima dijagnozu, pa je Banderaš, kao prvi po činu iza njega, nezvanično preuzeo komandu nad četom.